

Київський університет імені Бориса Грінченка

УДК 821.161.2-1.09 «Ірлявський»

Шимоняк Катерина Богданівна

**ЛІРИКА ІВАНА ІРЛЯВСЬКОГО
В КОНТЕКСТІ ПОЕЗІЇ «ПРАЗЬКОЇ ШКОЛИ»**

10.01.01 – українська література

Автореферат дисертації на здобуття
наукового ступеня кандидата філологічних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет».

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
Голомб Лідія Григорівна

кандидат філологічних наук, доцент
Козак Марія Юріївна,
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»,
доцент кафедри української літератури.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Васьків Микола Степанович,
Київський університет культури,
завідувач кафедри журналістики
і міжнародних відносин;

кандидат філологічних наук, доцент
Сарапин Віта Василівна,
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»,
доцент кафедри педагогіки та суспільних наук.

Захист відбудеться 17 лютого 2016 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.133.03 в Київському університеті імені Бориса Грінченка за адресою: 04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка за адресою: 04212, м. Київ, вул. Тимошенка, 13-Б.

Автореферат розісланий «15» січня 2016 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.В. Кудряшова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасному літературознавстві впродовж останніх років активізувалися дослідження духовно-естетичної парадигми творчості українських націоналістів 30–40-х років XX ст., серед яких і ліричний доробок замовчуваного Івана Ірлявського (Івана Рошка), наймолодшого поета «празької школи», уродженця Закарпаття, що в 1942 році разом із О. Телігою, І. Рогачем та іншими учасниками антифашистського руху був розстріляний німцями в Бабиному Яру.

У радянський час ім'я поета було під забороною, наукове вивчення його спадщини розпочалося в 90-х роках минулого століття, із здобуттям Україною незалежності.

До літературного процесу першим у пострадянський період митця повертає О. Мишанич («Голос Срібної Землі. Поезія Івана Ірлявського», «Загальноукраїнський контекст літератури Закарпаття», «Карпати нас не розлучать»). Творчість І. Ірлявського та інших закарпатських письменників кінця 30-х – початку 40-х років XX століття літературознавець кваліфікує як новий етап сучасної української поезії Закарпаття.

Від статей оглядового характеру, що містять переважно біографічні дані, аналіз окремих образів та мотивів поетичної спадщини митця (Ю. Балега, Н. Вигодованець, Н. Ребрик, Д. Федака, Н. Ференц), дослідження спрямовуються до всебічного розгляду окремих збірок, літературного контексту та інтертекстуальних впливів (Е. Балла, Л. Голомб, М. Козак, В. Просалова).

Незважаючи на це, студії з осмислення ліричної спадщини І. Ірлявського розгорнуті в українському літературознавстві недостатньо. Його поезія вимагає аналітичного вивчення з позицій етнопсихології, художньої інтерпретації міфологічних та фольклорних джерел, що поєднуються з осмисленням онтологічної проблематики. Ці прикмети творчого почерку митця, що також не були ще предметом спеціальних досліджень, дозволять ближче підійти до визначення особливостей поезики та стилю його творчої спадщини, обґрунтувати питання про новаторські пошуки І. Ірлявського в загальноукраїнському контексті.

Дослідження всіх збірок поета дає можливість простежити еволюцію його творчості та з'ясувати присутню різницю в майстерності між останніми друкованими текстами митця та ранньою лірикою. За короткий творчий шлях у літературі від фольклорних наслідувань автор приходять до неоромантичної поезики. Націософська лірика І. Ірлявського відображає виразний макрокосм ліричного героя, в особі якого постає збірний образ українського народу. У цьому аспекті вагомим контекстом для творчості митця є поетична спадщина «празжан».

Отже, актуальність теми **«Лірика Івана Ірлявського в контексті поезії "празької школи"»** зумовлена необхідністю створення першого спеціального дослідження, покликаного різнобічно вивчити життєвий і творчий шлях Івана Ірлявського, збагнути особливості національно-патріотичного мислення автора, що значною мірою зумовило особливості його літературної спадщини, специфіку стильової домінанти віршів. А також проаналізувати творчість І. Ірлявського з

погляду тих об'єднуючих чинників, які дозволять говорити про співзвучні мотиви, теми, образи з поезією «празької школи».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано на кафедрі української літератури ДВНЗ «Ужгородський національний університет» у руслі комплексного наукового дослідження «Шляхи оновлення української літератури в її історичному розвитку». Тему дисертації «Лірика Івана Ірлявського в контексті поезії «празької школи» затверджено на засіданні Вченої ради ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (протокол № 6 від 29.05.2012 р.) та Бюро наукової ради НАН України з проблеми «Класична спадщина та сучасна художня література» при Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (протокол № 1 від 21. 02. 2012 р.).

Мета дослідження – комплексно проаналізувати збірки І. Ірлявського як поетичну біографію представника молодшої інтелігенції Закарпаття 30–40-х років ХХ ст.; з'ясувати впливи українських націоналістів на формування світогляду молодого поета; дослідити інтертекстуальні зв'язки віршів І. Ірлявського та лірики поетів «празької школи».

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- 1) прослідкувати життєвий шлях І. Ірлявського та духовно-емоційну атмосферу доби як визначальних чинників у формуванні світогляду митця;
- 2) розглянути рукописні збірки поета «Перші зорі» та «На рідній ріллі» в руслі пошуку І. Ірлявським етнокультурної ідентичності;
- 3) визначити типові риси поезики неоромантизму у віршах митця;
- 4) здійснити аналіз форм вираження авторської свідомості в націософській ліриці Івана Ірлявського у її взаємозв'язках із творчістю «пражан»;
- 5) дослідити процес еволюції поетичного мислення І. Ірлявського від етнофольклорних наслідувань (перші рукописні збірки, «Голос Срібної Землі») до творення художньо-психологічної візії України (збірки «Моя весна», «Вересень», «Брості»).

Об'єктом дослідження є рукописні збірки І. Ірлявського «Перші зорі» та «На рідній ріллі», а також друковані книги «Голос Срібної Землі», «Моя весна», «Вересень», «Брості», вірші поза збірками, публіцистика; поетична, теоретична та епістолярна спадщина поетів «празької школи», спогади їхніх сучасників, матеріали часопису «Проблем».

Предмет дослідження – етнокультурна та духовна модель національної візії України в ліриці Івана Ірлявського, питання інтертекстуальних зв'язків віршів митця в контексті поетичної спадщини «пражан».

Теоретико-методологічну основу дисертації становлять літературознавчі студії, які стосуються творчості поетів «празької школи»: О. Астаф'єва, І. Дзюби, А. Дністрового, Д. Донцова, Л. Голомб, П. Іванишина, М. Ільницького, Ю. Коваліва, Ю. Липи, М. Неврлого, О. Омельчук, В. Просалової, Т. Салиги, М. Слабошпицького, та ін. У процесі вивчення особливостей віршів І. Ірлявського як поетичної системи звертаємось до теоретичних міркувань О. Бороня, М. Жулинського, Г. Клочака, М. Кодака, А. Макарова, О. Мишанича, Е. Соловей, Л. Тарнашинської, О. Турган та

ін. До аналізу залучаємо історико-літературні спостереження сучасників митця: М. Бажанського, А. Гарасевича, Ю. Клена, Є. Маланюка, С. Росохи, та ін.

Філософською основою дисертації є вчення К. Г. Юнга (положення про материнський архетип та формування Я-свідомості); Г. Башляра (про поетичний образ як відлуння міфологічного мислення людини); А. Ассман (з'ясування форм трансформації культурної пам'яті), В. Топорова (міркування про етноархетипне мислення як предметне буття або «буття-у-світі»); деякі аспекти вчення сучасного католицького модернізму Д. Флоріо, А. Веніна (про сакральне формування свідомості пророка силою Божого провидіння, віднайдення істинного шляху в покликанні жертвовного служіння народу), М. Коканьяка (міркування про блукання людини в пошуках раю та його віднайдення як ідеї втраченого дому).

Методологічна основа дослідження. Розгляд поезій Івана Ірлявського в їх поетикальних взаємозв'язках ґрунтується на застосуванні *біографічного* методу, який дає можливість полісемантичної рецепції митця як тексту. З таких позицій проаналізовано окремі вірші, цикли збірок І. Ірлявського як цілісну картину текстобіографії. У тлумаченні біографічного матеріалу звертаємось також до *психоаналітичних підходів*, що допомагають осмислити формування ціннісно-ідентифікаційних процесів у свідомості суб'єкта лірики в рукописних збірках автора «Перші зорі» та «На рідній ріллі». Предметом особливої уваги є еволюція лірики митця порівняно з попередніми збірками. В основі цих віршів лежить ідея швидкоплинності життя, проблема часу. При дослідженні поетичних книг «Голос Срібної Землі», «Моя весна» і «Вересень» спираємось на *міфопоетичний* метод, за допомогою якого визначаємо архетипну закодованість національної ментальності суб'єкта у віршах цих збірок.

Базовими для аналізу творчості І. Ірлявського в контексті лірики «празької школи» також стали *компаративний, інтертекстуальний, естетичний* методи дослідження різнорівневих зв'язків поетичного світотексту митців.

Наукова новизна одержаних результатів. У дисертації *вперше* проаналізовано рукописні збірки І. Ірлявського, системно розглянуто особливості лірики всієї творчої спадщини митця, яка стала не лише відображенням складної біографії однієї людини, а й доби, об'єднавши в собі величезну кількість символів, пророчих візій та логічних підсумків. Розкрито специфіку ідентифікаційних процесів у свідомості суб'єкта в умовах формування етнокультурного буття української нації. На основі багатьох літературознавчих підходів творчість автора *вперше* розглянута в контексті поезії «празької школи». *Удосконалено й систематизовано* підходи до аналізу неоромантичної поетики в ліриці Івана Ірлявського та її розгляду крізь призму психобіографізму. *Набуло подальшого розвитку* дослідження категорії чину в творчості митця як підсвідомого метанаративного поклику предків, бойового духу, спроектованого на імпульс боротьби. Такий підхід відкриває перспективу для подальших наукових досліджень при вивченні цієї категорії в ліриці інших поетів «празької школи», зокрема закарпатців І. Колоса та Зореслава.

Практичне значення роботи. Цілісне дослідження поетичної спадщини І. Рошка-Ірлявського дає змогу більш чітко окреслити неоромантичну поетику

митця в контексті лірики «празької школи» та визначити його роль у літературному процесі ХХ століття. Матеріал дослідження становить практичний інтерес для підготовки лекційних курсів, для написання праць з історії української літератури ХХ ст., компаративістичних студій, для читання спецкурсів та спецсемініарів із тем, що розкривають творчість поетів «празької школи» та лірики Закарпаття міжвоєнного періоду; при написанні дипломних і курсових робіт з історії української літератури та під час вивчення творчості письменників Закарпаття відповідно до шкільної програми.

Апробація роботи здійснена під час її обговорення на засіданнях кафедри української літератури ДВНЗ «Ужгородський національний університет». За темою дисертації виголошено доповіді на чотирьох наукових конференціях професорсько-викладацького складу ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (2012-2015); Всеукраїнських і міжнародних конференціях: «Творчість Євгена Маланюка в контексті вісниківського неоромантизму: культурна епоха, ідеї, художньо-стильові тенденції» (Кіровоград, 2013); XII Міжнародній конференції молодих учених Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (Київ, 2013), Міжнародній науковій конференції «Тарас Шевченко – володар у царстві духа» (Ужгород, 2014), XI Міжнародній поетологічній конференції «Біографія як текст» (Чернівці, 2014).

Публікації. Основні положення дисертації викладено в 6 одноосібних публікаціях, 5 з яких надруковано у фахових виданнях України, 1 – у закордонному науковому періодичному інтернет-виданні.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (245 позицій). Загальний обсяг роботи становить 209 сторінок, із яких – 183 основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, окреслено стан її опрацювання в науково-критичній літературі, визначено об'єкт і предмет роботи, мету, завдання, аргументовано методи й теоретико-методологічну основу дослідження, сформульовано наукову новизну, практичне значення дисертації, подано відомості про апробацію й публікації результатів дослідження, його структуру.

У першому розділі – **«Основні віхи життєвого шляху та формування світогляду Івана Ірлявського»** – здійснено рецепцію літературознавчих праць, присвячених осмисленню питань неоромантичного дискурсу як художньої домінанти поетичного світу митця, що дозволяє розглядати спадщину І. Ірлявського в контексті лірики «празжан»; висвітлено творчу долю автора як поетичну обсервацію його життєвого шляху.

Підрозділ 1.1. – *«Неоромантичні аспекти творчості поета в контексті поняття «празька школа»* – висвітлює стан розробки проблеми, що складає джерельну базу дисертації.

У сучасному літературознавстві існують різні думки щодо визначень «празька школа» та «вісниківство» і хто саме входить до їх складу. Термін «празька школа»

введений у наукову літературу В. Державиним, проте однозначних оцінок щодо цієї дефініції досі не існує. Автори «Літературознавчого словника-довідника» таку назву вважають умовною, зараховуючи сюди українських поетів міжвоєнного двадцятиліття, творчість яких розвивалася переважно в Подєбрадах та Празі (Є. Маланюк, Ю. Дараган, Л. Мосендз, О. Стефанович, Ю. Клен, Н. Лівицька-Холодна, О. Лятуринська, Ю. Липа, О. Ольжич, О. Теліга, Г. Мазуренко та ін.). Є. Маланюк, Н. Лівицька-Холодна заперечували термін «празька школа», проте він активно увійшов у науковий обіг.

Приміром, І. Дзюба та М. Семчишин послуговуються терміном «Празька група», зараховуючи сюди названих вище авторів, за винятком Є. Маланюка, Н. Лівицької-Холодної та Ю. Липи, яких І. Дзюба відносить до варшавської групи. Вжитий термін дещо звужує ідейно-естетичне значення діяльності українських націоналістів.

На відміну від цих літературознавців, М. Неврлий наголошує, що є всі підстави вважати «Празьку групу» школою. Окрім усіх вище згаданих «пражан», учений називає і закарпатських поетів – Івана Ірлявського та Івана Колоса. Він відносить їх сюди, враховуючи не лише географічний фактор (І. Ірлявський перебував у Празі впродовж 1938-1942 років, працюючи редактором часопису «Пробоем»; І. Колос протягом кількох років навчався в Карловому університеті та Українському вільному університеті в Празі), а найперше, через наявність ідейно-естетичних перегуків з ліричною спадщиною інших «пражан».

М. Неврлий робить уточнення щодо значимості «празьких українських поетів», які стали резонаторами національного голосу в умовах неспокійної доби. Специфічні риси їхнього стилю, за переконанням автора, визначає неоромантизм.

Ряд дослідників (М. Жулинський, Л. Голомб, Г. Клочек, Ю. Ковалів, В. Просалова, М. Козак та ін.) також відзначають тенденції неоромантизму у творчості І. Ірлявського, послідовно дотримуючись поняття «празька школа».

Неоромантичні ідеї в ліриці митця ґрунтуються на традиціях раннього українського модернізму з його новим розумінням нації. Образ «цілого чоловіка», задекларований І. Франком, трансформується у творчості І. Ірлявського та й усіх «пражан» у концепцію українського пророка, який добровільно бере на себе обов'язок носія національних ідей. Цей неоромантичний образ висуває ряд вимог, яких мусить дотримуватись людина, що прагне самовдосконалення. Покоління українських націоналістів керується сакральним законом предків, на основі якого кристалізується концепція національного життя.

Ідеї Д. Донцова, які справили значний вплив на молодь, знаходять свій вияв і у творчості І. Ірлявського, що відбивається в мотиві екзистенційних шукань того національного ґрунту, який дасть сили для боротьби. Свідченням цього є прагнення ліричного героя знайти практичну реалізацію національної ідентичності в умовах української державності. Витонченість естетичного чуття, часова триєдиність минулого-теперішнього-майбутнього як іносфери національних координат, софійність як прояв міфологічного мислення, загострене відчуття відповідальності перед Батьківщиною визначають неоромантизм у творчості І. Ірлявського.

У нашому літературознавстві поширеним є й поняття «вісниківського неоромантизму», концептуально обґрунтоване в працях О. Багана, О. Омельчук, С. Квіта та ін. Постать І. Ірлявського та інших поетів (О. Лятуринську, Н. Лівицьку-Холодну, М. Чирського, Г. Мазуренко, Зореслава, Ю. Боршоша-Кум'ятського, І. Колоса) як представників «Празької групи» дослідники, зокрема О. Баган, пропонують розглядати як підтечію у вісниківстві. Таким чином, термін «вісниківство» хоч і «охоплює відповідне явище в літературі», але залишає на маргінесі творчість багатьох митців, яка за своєю специфікою може бути визначена як неоромантична й органічно входити в коло ідей, мотивів, життєвих орієнтирів поетів «празької школи» в традиційному розумінні цієї дефініції.

Отже, питання термінів «празька школа» і «вісниківство» досі залишається проблемним. Існує авторитетна традиція, добре обґрунтована у працях визначних літературознавців, які послуговуються поняттям «празька школа». Таке визначення має більш локальний характер, адже в його основі лежить топонімічний аспект. Проте, назва «празька школа» дає можливість більш спектрально окреслити творчість митців (серед яких І. Рошко-Ірлявський), котрі за своєю ідеологією, філософськими переконаннями, естетико-літературною манерою письма мають бути зараховані в коло «пражан», одночасно не маючи безпосереднього стосунку до журналу «Вістник». Послугуючись терміном «празька школа», ми вкладали в нього саме ширший зміст, з урахуванням аспектів дослідження «вісниківського неоромантизму», що в сукупності дозволяє розглядати творчість Івана Ірлявського в контексті лірики «пражан» як явища національної значимості.

У підрозділі 1.2. – *«Творча доля Івана Ірлявського як поетична обсервація життєвого шляху митця»* – оглянуто в загальних рисах суперечливі тенденції, що окреслилися в дослідженнях художньої спадщини письменника названого періоду.

Піднесення національного духу (події Карпатської України, Друга світова війна), яке переживає І. Ірлявський, впливає на формування його світогляду. Тому період навчання в Мукачівській торговельній академії в колі творчої інтелігенції краю та всієї України (Зореслав, Юрій Станинець, Леонід Мосендз, Олег Ольжич) є часом закладання стереотипів поведінки в майбутньому, що сприяє виробленню життєвої перспективи молодого поета на користь служіння Батьківщині.

Саме в цей час юнак знайомиться з матеріалами часопису «Пробоем», бере участь в оголошеному виданні «Конкурсі на кращі оригінальні поезії, оповідання, повісти і драми» і дебютує з першими віршами. Крім того, за настановами самої редколегії «Пробоем» («Що читати?»), І. Ірлявський, очевидно, переглядає й іншу українську пресу, що поширювала патріотичні ідеї серед свідомого населення. Першим у списку рекомендованих для передплатників джерел був місячник літератури «Вістник», на зміст та ідеологію якого орієнтувалися також автори «Пробоем».

Заангажованість критичної думки в радянський період стала причиною замовчування творчості І. Ірлявського. Ім'я автора, як і багатьох інших письменників, було вилючено з літератури. Лише в діаспорних виданнях знаходимо поодинокі згадки про його творчість.

Зрозуміти макрокосм поезії Івана Ірлявського можливо лише в контексті тих історичних подій, які стали основою всієї його творчості. Вони є своєрідним вихідним пунктом лірики, каталізатором творчих шукань автора. Посилена увага митців «празької школи» до історіософії та цілісної картини національного буття з їхньою психологічною заглибленістю визначила домінанту творчості кожного з поетів.

Характерно, що тематичний спектр лірики І. Ірлявського не є широким, але присутність єдиного мотиву – шлях до висот героїчного духу, заперечення похмурості буднів та оптимістична віра в майбутнє України – робить його поетичну спадщину цілісною та концептуальною. Завдяки цьому авторові вдалось побудувати надзвичайно потужний та витончений макрокосм світовідчуття ліричного героя.

Тільки врахування й уважне вивчення всіх системних зв'язків і складників творчої спадщини І. Ірлявського як єдиного цілого дасть можливість простежувати ідеї, імпліцитно присутні в різних текстах у всіх різновидах та інваріантах їх образно-поетичних утілень.

Розділ другий **«Рання творчість поета»** присвячений аналізу лірики І. Ірлявського, представленої двома рукописними книгами «Перші зорі», «На рідній ріллі» та першою друкованою збіркою «Голос Срібної Землі». Користуючись прийомом «Ad fontes» (повертаючись до джерел), докладно досліджено ті чинники, які справили вирішальний вплив на становлення творчої особистості митця.

У підрозділі 2.1. – *«Початки поетичного мислення (рукописні збірки «Перші зорі» та «На рідній ріллі»)»* – йдеться про поетичні книги, які досі залишаються в рукописах. Їхня вартість при дослідженні ліричної спадщини поета полягає в питанні ідентифікації як процесі становлення особистості митця, який проступає в усій поезії.

Рання творчість І. Ірлявського цікава з погляду міжтекстової взаємодії з лірикою уже зрілого автора. Дебютні збірки відкривають широкі можливості для інтертекстуального синтезу художнього образу.

Міжтекстові зв'язки у творчому доробку І. Ірлявського простежуються на рівні образів-архетипів, символічних знаків та інтертекстуальних «проникнень» з поетичного поля «пражан» та інших письменників. Рання лірика І. Ірлявського слугує ключем до з'ясування мозаїчної структури всієї його творчості та дає уявлення про еволюцію митця.

У ранніх поетичних спробах І. Ірлявський виявив небагато своєрідності. Проте він намагається знайти власний шлях у творчості, витворити індивідуальний стиль письма. Джерелом натхнення для юного поета стала народна творчість та літературно-ідеологічні впливи «вісниківців», що у 30–40 рр. ХХ ст. стали потужним резонатором суспільної думки в Західній Україні.

Дебютні збірки «Перші зорі» та «На рідній ріллі» є початковими кроками на шляху до зрілої лірики митця. Знакова система цих поетичних книг висвітлює динаміку розгортання його художнього мислення. Назви збірок «Перші зорі» та «На рідній ріллі» мають символічне значення. Заголовок «Перші зорі» знаменує не лише прихід у літературу нових імен, а й указує на вихідну точку відліку у формуванні й

розвитку авторського «я», «На рідній ріллі», у свою чергу, дає уявлення щодо просторового визначення ліричного героя.

Інтенсифікація процесу самоусвідомлення поета яскраво відображає особливості фази передчасного дорослішання. Психологи вважають, що формування особистості часто ускладнюється дисбалансом між швидкою зрілістю та повільнішим настанням соціальної узгодженості, тому тема пошуку особистої долі в авторських ліричних монологах часто проектується на міфологему дороги, яка у збірці «На рідній ріллі» набуває фундаментального значення.

У рукописних книгах І. Ірлявського міфологема дороги відзначається поліваріантністю. Подорож від минулого до майбутнього створює ефект довготривалого очікування. Теперішнє через це набуває означення нескінченного шляху. Підкреслимо, що в текстах автора («Пірну, мов пиль, кудись в дорогу», «На шлях» та ін.) ця міфологема постає в кількох іпостасях: шлях випробувань, дорога-доля та дорога до мрії.

Інтуїтивний пошук І. Ірлявським напряду та сутності обраного шляху виводить поета на універсалізацію просторової структури Всесвіту через трансформацію етноміфологем моря та сонця як транспросторових локусів у світотексті поетів «празької школи». Витворення мариністичних образів у збірках І. Ірлявського «Перші зорі», «На рідній ріллі» відбувається не на основі здобутого досвіду, а швидше за принципом міфологізації інтертекстуальних образів попередників у недиференційованій системі свідомості індивіда. Цьому сприяє творче оточення молодого поета та високий рівень авторської фантазії, підпорядкованої «етносфері» української ментальності. Шлях поета в дебютних збірках художньо наповнений змістом знакових міфологем, які дають суттєве пояснення щодо уявлення ліричного героя про Всесвіт і пов'язують образи цих поетичних книг з їхніми відповідниками у творчості «пражан» І. Колоса та Зореслава.

Обидві збірки позначені фольклорними впливами, язичницькими уявленнями про природні стихії, що проявилось у солярній символіці, образах флори. Ритмомелодика віршів цих книг близька до народної поезії, про що свідчить перевага дієслівних рим, невідповідність наголошування до правил сучасної української літературної мови, використання діалектизмів.

У підрозділі 2.2. – *«Тема Закарпаття у світлі історіософських концепцій «празької школи» (збірка «Голос Срібної Землі»)»* – проаналізовано специфіку індивідуального стилю поета, тісно пов'язаного з його світоглядом, з метафізикою героїчного як життєвої настанови й естетичної категорії.

Функціональна семантика образу Срібної Землі як фактору самоідентифікації кореспондується з несвідомою ідеєю універсального генетичного зв'язку поколінь, що втілюється в художньому тексті крізь міфологему голосу. Авторська інтерпретація цього образу витворює езотеричний процес поклику до діяльності. Голос Срібної Землі є способом осягнення дійсності, диференціація світу у свідомості ліричного героя здійснюється за посередництва цієї міфологеми. Спосіб пізнання дійсності крізь міфологему голосу визначає шлях суб'єкта до майбутнього через провидіння, яке приходить із множинністю інших голосів.

Національний мотив у творах збірки І. Ірлявського «Голос Срібної Землі» пов'язаний насамперед із темою реалізації себе як митця. Для ліричного героя *«іти вільно по бажанню серця»* означає усвідомити своє призначення у світі відповідно до цілісної програми *«жити душею, як поет»*. Тому у вірші «Поезіє бурхливого життя!», що відкриває збірку І. Ірлявського, перед нами з'являється сам митець, який обґрунтовує власний нелегкий вибір. Звертаючись до поезії як невидимого співбесідника, автор розповідає особисту історію провидіння: *«Поезіє бурхливого життя! // Коли минали сліз роки й благання, / в моїх настроях і душі бажаннях / воскресла ти, як мрія молода»*.

Одним із засадничих у збірці І. Ірлявського «Голос Срібної Землі» є архетип-голос Великої Матері як ключовий елемент міфологічного світобачення українського народу. У поезії «Спомин» материнський архетип найперше реалізується в образі матері ліричного героя. Слова, якими вона промовляє до сина в дитинстві, набувають священного змісту, мисляться життєвим дороговказом, що визначає напрямок часового вектора на шляху до мети: *«Пригадую, як скарб я втратив / колись, а потім полюбив слова, що полишила мати: / «Будь, сину, завжди завзятим, / де б ти не жив!»*. Материнське Слово сприймається суб'єктом як найвищий закон, визначений божественною силою.

У поетичній творчості «пражан» архетипний образ Великої Матері є канонізованим перевтіленням сакральної цінності Роду та історії. Життєдайна сила материнського заповіту у вірші І. Ірлявського «Спомин» допомагає ліричному герою долати будь-які перешкоди на шляху, *«щоби добитися до долі»*. Відпущений у шалений вир змагань, закарпатський юнак розуміє боротьбу заради України Соборної як найвище призначення: *«Ласкаво я глядів на хвилі, / а у душі думки снував: / «О, Україно нещаслива, / Тебе в цей час – час бур і зливи – / я покохав»*.

Інтертекстуальна взаємодія з творчістю поетів «празької школи» витворює у ряді віршів збірки «Голос Срібної Землі» («На роздоріжжі», «Присвята», «Ми») образ воїна, що зорієнтований на збереження кодексу лицарської честі. В структурі цього метаобразу різнопланові реляції ідеї героїства, культивовані ще з часів Київської Русі, у творчості «пражан» набувають особливого значення (подібну художню перспективу зустрічаємо й у віршах О. Стефановича «Ілля Муромець на роздоріжжі», О. Ольжича «Межа»). Запозичені мотиви І. Ірлявський переосмислює та вводить у свої тексти в зміненому вигляді, проте типологічна схожість образів відчутна на рівні культурно-естетичної семантики.

Значна частина віршів цієї збірки вперше побачила світ на сторінках часопису «Пробоем» («Україна», «Пробоевикам», «Не піддалися ми – тільки відступили», «Ми» та ін.), який у період національного пробудження закарпатських українців виступав резонатором народного голосу. Очевидно, ряд статей цього видання, присвячених низці подій на Закарпатті й в Україні, справив вплив і на формування свідомості молодого поета, що засвідчено рядом поезій-присвят («Ми», «Великий день – 17. X. 1937», «Привіт», «Молодому життю», «Великий Чин»).

Збірка «Голос Срібної Землі» репрезентувала образ нового героя в українській поезії, котрий покликаний до боротьби за Вітчизну багатоголоссям Усесвіту. У всьому чується сакральний голос Срібної Землі – це симбіоз голосів у збірці.

Закарпаття промовляє голосом матері й внутрішнім покликом самого ліричного героя. Простеження особистісних імпульсів у визначенні означеного кола поетичних мотивів дає можливість прослідкувати у творах проблему «автобіографічного синергену», що включає в себе різні емоційні та культурософські фази розвитку особистості.

Суб'єкт лірики І. Ірлявського постає перед нами не лише речником національних гасел, а живою людиною, яка переймається новими віяннями доби. Син Срібної Землі стає на мученицький шлях, приймаючи як належне таку місію. Заповітне Слово рідної матері набуває сакральних ознак і входить у єдину молитву українського народу, *«поему рідної землі»*. Досягнення гармонії на архетипному рівні відображає процеси самоідентифікації, усвідомлення суб'єктом власного призначення. Ліричний герой – син Закарпаття, тому за допомогою голосу Срібної Землі він здобуває власний голос, художньо трансформований у поетичних текстах збірки.

У третьому розділі – **«Збірки «Моя весна» та «Вересень» як етапи творчого зростання поета»** – простежено синкретизм природного циклу та людського життя, що оприявнює здатність осмислювати універсалью часу в символічних значеннях календарної регламентації року. Циклічність природи як визначник часового порядку у Всесвіті дає можливість відтворити індивідуально-авторське розуміння ідеї вічності через трансцендентне співвідношення з особистою долею.

Підрозділ 3.1. – *«Поетичний календар людського життя у збірці «Моя весна»* – присвячено аналізу лірики І. Ірлявського, яка репрезентує змінність життя в співвідношенні колообігу пір року.

Багатоликим, поліаспектним у збірці виступає образ весни. Його можемо інтерпретувати як своєрідний часопростір, у центрі якого перебуває людина, а змальовані явища природи слугують відображенням її внутрішнього світу. Множинність репрезентації образу весни в однойменній поезії-пролозі збірки «Моя весна» свідчить про його анімістичну природу. Пріоритетним у цьому аспекті є трактування згаданого образу як часу воскресіння й оновлення життєвої сили сонця: *«Я від тебе багато чекаю, / Двадцять друга ось весно моя»*.

Символічний образ весни конструюється у вірші І. Ірлявського «Моя весна» на основі співдії з авторським «я». На це вказує конкретне часове визначення пори року, яка відповідає віку ліричного героя. Присвійний займенник *моя* акцентує увагу на емоційно-психологічній прив'язаності особистості до окресленої площини часу. Незважаючи на те, що ліричний герой, здається, говорить до весни, виникає дещо зміщене звертання до самого себе, цей образ ніби зростається з образом власне автора.

Інший закарпатець, представник «празької школи» І. Колос, також використовує прийом так званого «весняного часовідліку». У віршах митця зустрічаємо двадцятку весну, що *«піснями та цвітом на горах пробігла»* («Двадцята весна»); *«двадцять п'яту молоду»*, котра вийшла на карпатські ґрунті задля оновлення всього сущого («Вибігла весна»). Як і в І. Ірлявського, весна І. Колоса відтворює внутрішній стан суб'єкта.

Припускаємо, що такий художній прийом «конкретної весни», яка вказує на вік ліричного героя, молоді поети перейняли від інших «пражан». Приміром, у збірці Є. Маланюка «Стилет і стилос» знаходимо «двадцять сьому весну», яку ліричний герой зустрічає, *«снігами січня приспаний»*. Очевидно, часопросторова визначеність становить одну із форм самоідентифікації у сфері загальнонаціонального та вселюдського масштабу. Звідси виходить, що кожен у Всесвіті має власне призначення та конкретний відведений йому час, який, у свою чергу, є складовою національного часопростору.

Весна зображена віталістичним символом. Але, розгортаючись у широкому семантичному спектрі поривання особистості до дії, руху, символ весни розглядається в синтезі з осмисленням свободи творчості. Семантика вислову І. Ірлявського *«Я лишуся надалі поетом»* вказує на прояв унікальної свідомості людини-митця, її устремлінь до кращого життя.

Векторна лінія часу рухається в напрямі до літа, що, ймовірно, має в собі значення зрілості й повноти людського життя. Такі зміни тонко відтворені у віршах І. Ірлявського «Червень», «Простір», «В степу» та «Спомин». Знаковою у названих творах є й міфологема степу, що є ключовою для творчості митців «празької школи» (А. Гарасевича «Перед бурею», «Стою в степу»; Є. Маланюка «Знаю – медом сонця», «Варязька балада», «Під чужим небом», «Вічне», «Антимарія», «Полин», «Варяги», «Псалми степу», «Діва-Обида»).

І. Ірлявський за допомогою образу літа змальовує zenіт життя, повільно підводячи реципієнта до часу переосмислень – осені.

Образ осені в поетичній системі І. Ірлявського полісемантичний, художньо інваріантний. Осінь митця – час мудрості, філософської заглибленості та розуміння життя.

Орієнтуючись на весну як на вихідний пункт напрямку часового вектора, осінь розуміємо як час зрілості, можливо, саме через це у поетичних рядках стільки виваженості, спокою; іноді присутність осені несвідомо ототожнюємо з живим створінням, вона настільки реальна, що чітко простежується в цій присутності саме жіноче начало, настрій ностальгії та замилювання: *«Ох, як легко, як мужньо, як гордо / ти відмірюєш крок в далину, / розсипаєшся тихим акордом, / заколисуєш, наче до сну»*. У циклі «Осінь» поет вправно володіє кольором, художні образи набувають наповненості, вони рельєфні, чіткі, теплі, навіть з власним присмаком та запахом. У зображенні осені переважає прийом ретроспекції: з позиції зрілих років поет оглядається в минуле, заглиблюється в спогади, вдається до медитації та філософських переосмислень.

Життєвий цикл у поетичній системі І. Ірлявського завершує символіка зими, якої чи не найменше в збірці.

І. Ірлявський у «Моїй весні» виявив себе талановитим ліриком та своєрідним творцем пейзажних замальовок. Образи пір року, які в «пражан» Є. Маланюка, Н. Лівицької-Холодної, І. Колоса, Зореслава «розкидані» в поезіях кількох збірок, в І. Ірлявського зібрані до однієї поетичної книги, що надає цим образам системності, глибшого сенсу, відтворює картину повільних перетворень у психіці індивіда. Замилювання природою, пантеїстичні настрої, глибоке відчуття діалектики змін у

світі та в людині дало можливість поетові побудувати витончений календар життя. Кожна зміна річного циклу відповідає в І. Ірлявського певному етапу людської долі. Стадії земного циклу мають двоплановий характер: з одного боку, узагальнений, взятий із фольклорної традиції, що справджується на кожній живій істоті, з іншого – неповторний, зумовлений індивідуальністю конкретної особистості ліричного «я».

У підрозділі 3.2. – *«Літопис душі представника молодшої інтелігенції Закарпаття 30 – поч. 40-х років у збірці "Вересень"»* – предметом особливої уваги є зміни у творчості та світобаченні митця. В основу цієї поезії покладена ідея швидкоплинності життя, проблема часу. Розглянуто також питання жанрової природи збірки «Вересень», що сприймається як лірична поема автобіографічного характеру.

Простір, що є важливим фрагментом картини світу людини, в поемі експлікований за допомогою метафоричних реалізацій темпоральності. За допомогою прийому ретроспекції автор проводить часову горизонталь *«з років минулих: тихих, незабутніх»* до теперішнього: *далека колія «лягає в простір від палкого серця, / сповита в шуми трав сплочених»*.

У цьому випадку перехідний стан суб'єкта сприймається як позиція споглядання уже дорослого чоловіка на казковий світ дитинства. Тому вересень символізує не лише добу зрілості та мудрості, він також виконує роль входу в потойбіччя спогадів, саме з цього пункту починає оживати макрокосм ліричного героя.

Вхід у минуле відбувається через так звану сакральну межову зону, яка сягає язичницьких уявлень про ріку, що є кордоном між реальністю та потойбічним світом: *«В напрузі дні серпневі допровадив / я за ріку й застиг на березі»*. Німецька дослідниця Аляйда Ассман, аналізуючи пласти спогадів як часові метафори пам'яті, спостерігає, що регенеративна сила пам'яті в античності відображалась через образ пиття, пов'язаний з актом забування/пригадування, він знаходив своє продовження у символічному зображенні води, що мала амбівалентне значення: розуміння ріки як центру Всесвіту; динамічність течії визначала часову періодизацію подій, тлінність, тимчасовість людського життя.

Ліричний герой, отже, виходить зі звуженого простору теперішнього в *«ясне безкрає»* минулого. Рефрен *«Цей вересень мене зустрів у місті»* підкреслює відмінність згаданих часових площин. Вересень теперішнього зажурено усміхається пожовклим листям, на відміну від вересня минулого, що приходив *«п'яний уборами»*. Антиномія *«колись-тепер»* загострює часову невідповідність у просторовій моделі світу І. Ірлявського.

За допомогою монологічності поема набуває жанру сповіді. Створюється враження, ніби суб'єкт намагається знайти пояснення, через що десять років тому *«незнаний, вдаль пішов без жаху кудись дорогою»*. Звідси виокремлюється традиційний в українській ліриці мотив блудного сина.

Другий розділ поеми відкриває ще більш чітку панораму дитинства і починається він часом осені, вереснем філософських переосмислень. За допомогою пейзажних замальовок автор виводить образ коханої, котра надалі стає супутницею ліричного героя в казковому світі юності. Вона приходить *«в осінній день зорею»* під

«далекі шуми трав», щоб іти разом з юнаком «плече коло плеча». Залишається загадкою: прийшла подорожня з минулого чи існувала поряд завжди в просторах пам'яті.

Рівні простору, представлені в поетичному тексті поеми, пов'язані між собою ієрархічно: від мікроконцептів, що стосуються власне особистого (дому, рідного села), до загальнонаціональних понять (майбутнього, України).

Елегійна мелодика третього розділу поеми отримує художнє втілення в колоритних образах рідної місцевості («Садок наш, перетятий тином», «вітру шум і сколих трав»). Тут, фактично, відбувається «другий вхід» ліричного героя у світ дитинства: «Ми стали і на мить застигли / в осіннім відблиску долин. // Дивися – тут пшениця стигла, / а тут блукав я сам один...». Завдяки опуклості, рельєфності образів панорама тексту отримує перспективні показники, і ліричний герой уже не споглядач, а учасник подій.

Можна говорити про кілька рівнів пам'яті, що в поемі виявляють себе в системній послідовності просторово-часових співвідношень. Теперішнє усвідомлюється як простір замкнений. Світ реальності збігається з теперішнім часом, проте його не так багато в тексті, бо він служить своєрідним обрамленням поеми й асоціюється з містом, що являє собою закритий простір. Важливо відзначити майже повну відсутність проекції майбутнього часу, який був незмінним «супутником» ліричного автогероя в попередніх збірках І. Ірлявського. Мабуть, поет перебудовує конструкцію часу свідомо: по-перше, така модель художнього макрокосму дозволяє вказати на гостроту протиставлення теперішнього і минулого, по-друге, локалізувати, обмежити середовище свого існування.

У четвертому розділі – **«Збірка «Брості» у творчій еволюції І. Ірлявського»** – висвітлено ліричний світ автора та інших «пражан», де по-особливому абсолютизується образ Української держави.

У підрозділі 4.1. – **«Візія майбутнього України в поезіях збірки»** – обґрунтовано специфічність художнього образу України «пражанами», що культивувався не лише в текстуальній площині. Стратегія творчості митців полягала у витворенні нового типу українця, у ментальності якого превалюватимуть передусім національні інтереси.

Комплекс світоглядно-ідеологічних переконань націоналістичного руху трансформувався у «глобальну візію» (О. Баган) України. Причому, стратегія національно-визвольної війни полягала не лише в перемозі над загарбником, а й над рисами особистої ментальності, яка включала почуття рабської покірності, меншовартості, догідливості ворогу, страху та пасивності.

Цілком закономірно, що такі настрої «вісниківців» проникають у творчість І. Ірлявського спочатку розрізнено, окремими образами (в збірках «Голос Срібної Землі» та «Моя весна»), а згодом отримують статус консолідованого в поетичній книзі «Брості», яка доповнює й увиразнює культурологічну візію України.

У збірці І. Ірлявського «Брості» уже в першому вірші «Заспів» акцентована увага на усвідомленні долі, яка з образу юнацької покори трансформується в символ національного служіння і засвідчує яскраві неоромантичні риси творчості митця. Подібне її розуміння бачимо в інтерпретації Олени Теліги в поезії-посвяті «Лист».

У далеку дорогу майбутнього ліричного героя проводить мати. Образ матері, що у творчості І. Ірлявського набуває значення метаконцепту, в циклі «Брості» відображає динамічну модель розвитку життєвої долі суб'єкта. Дещо сюрреалістичне зображення осені (*«Була осінь, – не сива, а синя: сонце трави міняло на шовк»*) може вказувати на бентежні передчуття ліричного героя: *«Дала мати, що мала убогим / на молитву й усердний поклін, / щоб Пречиста хрестила дороги, а юначий умужила гін»*. Сакралізація Слова як заповіді, молитви говорить про духовний зв'язок жінки-матері з Пречистою, що посідає важливе місце в релігійній свідомості українців.

Відпущений з материнських рук у шалений вир змагань, ліричний герой, що уособлює у своїй постаті багатьох інших завзятих та мужніх борців за національну ідею, в І. Ірлявського асоціюється з образом бростів – весняних бруньок: *«Чути визов: «На місто! На місто!» // Чути поклик і серця биття. // Ми лиш брості тих гордих, тих триста, // що за місто віддали життя»*.

В історіософському ключі І. Ірлявський переосмислює бій під Крутами, який відбувся 16 січня 1918 року. Особливої уваги цій битві надавали «пражани», про що свідчить ряд статей та поезій-присвят (А. Гарасевич «Крути», М. Р-дк «Крути»), приурочених до цієї події і надрукованих у часописі «Пробоем». Для цих авторів битва під Крутами стала зразком героїчної боротьби за Батьківщину. Смерть заради рідної землі набувала значення національного обов'язку.

Для І. Ірлявського уявлення про Батьківщину винесене з дитинства, викристалізоване зі спогадів про рідну домівку (*«щоб із квіту зродилася зелень, / а із зелені – овоч і сок...»*). Нова Україна для поета – це, найперше, відновлення світопорядку через повернення своїй землі едемового статусу, близького до біблійного.

Особливе структурування часу на історичний (національний) та особистий (індивідуальний) час суб'єкта у збірці створює ефект перемикання площин сприйняття, тому у вірші «Рідні» філософський дуалізм втраченої/відродженої особистості якісно реалізований в образі сина роду та сина Батьківщини, між якими існує майже невлонима межа.

Окремої уваги заслуговує інтимна лірика збірки «Брості». Це всього три цикли («Дівчина ґрунів», «Вінок», «Незнайома»), розміщені у збірці поряд, що утворюють своєрідну сув'язь. Перед реципієнтом постає викристалізований, виміряний прототип гірської жінки-мавки, вималюваний відповідно до фольклорно-міфологічних зразків закарпатоукраїнської лірики. Пам'ять про карпатську красуню пов'язує ліричного героя з минулим, незважаючи на низку років. Дівчина ґрунів ототожнюється з усім навколишнім світом та з самою карпатською природою, тому вона вічна, як самий час. Її призначення – це передусім оберігати родину, українську землю. Але у вирішальну історичну добу на неї покладається обов'язок берегині пам'яті.

Вірші поетичної книги І. Ірлявського «Брості» репрезентують неоромантичний образ оновленої України на чолі з її вірними синами – самовідданими героями, що мають загострене почуття національної відповідальності. Саме українські пророки беруть на себе обов'язок виборювати майбутнє держави. Загартовані фізично й

духовно, вони прислуховуються до голосу предків, сакральних настанов Божого провидіння в боротьбі заради прийдешніх поколінь.

У підрозділі 4.2. – *«Категорія чину в поетичній біографії ліричного суб'єкта»* – осмислюється категорія чину, яка для творчості всіх без винятку «пражан» набуває означення гіпердуховної площини самоусвідомлення. Ця категорія як «сутність національної істини» (П. Іванишин) у творчості поетів «празької школи» висвітлює основний зміст внутрішньомисленнєвої стратегії ментально-цивілізаційного поступу у сфері етноідентифікації та боротьби за незалежність Української держави.

Категорія чину, обґрунтована ідеологами та провідниками українського націоналізму у виданнях «Вістник» та «Пробоем» набуває широкого значення у творчості «пражан». Розвиваючись від рівня номінації, згадана категорія складається до рівня культурного концепту. Кожен із цих поетів формується під знаком категорії «чину» як феномену українського націоналізму і водночас вносить свій особистий емотивний сенс у змістову площину цієї категорії.

Автори видання «Пробоем» (С. Росоха, Ю. Шпилька, І. Конашевич (І. Колос), С. Гонта та ін.), яке виходило в Празі з 1934 року і справило значний вплив на формування національної свідомості закарпатців, ототожнюють категорію чину й боротьби зі становленням «сильних одиниць» (С. Росоха), які стануть провідниками-стратегами на шляху до витворення українства як нації. Узагальнюючи думки названих авторів, можемо зробити висновок, що суб'єктом боротьби постають молоді люди, на плечі яких покладений сакральний обов'язок лицаря Батьківщини. Інстинктивне почуття патріотизму, закладене у свідомості борців, у час найбільшої небезпеки мусить трансформуватись до рівня стратегічного мислення з гострим почуттям самопожертви.

Категорія чину, отже, переростала у творчості «пражан» у своєрідну філософію осмислення національного макрокосму через всезагальну українську «ми-свідомість»; поставала метанаративом, що описує фундаментальні характеристики соціокультурної картини світу. В цьому аспекті ядром українського національного простору виступав Київ.

Для І. Ірлявського категорія чину як вольова домінанта постає уже в першій збірці «Голос Срібної Землі» («Карпатська січ», «Великий день – 17. X. 1937», «Привіт», «Молодому життю», «Великий Чин»), коли митець, натхненний ідеєю творення України Соборної, входить до лав національних борців за Батьківщину. Поняття чину як номінації національного пориву в більшості віршів дебютної збірки служить задля підсилення патріотичного пафосу цих поетичних текстів. Ідея чину пов'язувала поетичний інтертекст всієї плеяди молодих письменників, що творили на теренах Закарпаття і були опубліковані на сторінках часопису «Пробоем». Згодом ця категорія набуває у творчості І. Ірлявського особливого значення внутрішнього імпульсу, підсвідомої спонуки, що змушує працювати на користь нації. Найбільшого резонансу вона отримує в збірці «Брості», де присутньо пов'язана з біографією поета, зокрема його діяльністю в столиці.

У **Висновках** узагальнено результати дослідження:

1. Окреслена життєва доля І. Ірлявського та його національно-патріотичне мислення, що значною мірою зумовило особливості літературної спадщини, специфіку стильової домінанти віршів автора. Атмосфера доби 30–40-х років ХХ століття, творче оточення, в якому формувався світогляд поета-початківця, визначили світоглядно-ідеологічні орієнтири І. Ірлявського в етнонаціональному контексті. Від початку навчання в Мукачівській торговельній академії поет, захоплений ідеєю національного служіння, вбачає єдино правильний шлях у самовідданий боротьбі за Україну. Прагнення національної досконалості породжує в подальшій творчості митця наскрізний мотив посланництва. Розуміння лірики саме як прояву патріотизму приходить до нього не лише під впливом «поетів-пражан», а й зі сторінок часопису «Пробоем».

2. Визначена специфіка ранньої лірики поета, репрезентованої рукописними збірками «Перші зорі», «На рідній ріллі» та першою друкованою «Голос Срібної Землі», де біографізм ліричного героя підсилений героїчною добою, яка відображає надзвичайно яскравий і виразний світ почуттів митця. Ряд віршів книги «Голос Срібної Землі» пов'язаний з подіями на Закарпатті й в Україні, що вплинули на формування світогляду молодого автора.

Поезія цієї збірки виявляє чимало спільних рис із образною системою лірики О. Ольжича, О. Стефановича, О. Теліги, І. Колоса (у першу чергу це стосується поліваріантного образу національного лицаря, суголосного з ідеєю витворення нової української людини). Художньо-поетичні узагальнення митця тяжіють тут до філософської сконцентрованості навколо екзистенційних проблем, ідентифікації себе як поета та розуміння цього поняття через філософію кордоцентризму та виходу на антропософські мотиви.

У центрі уваги І. Ірлявського перебуває сакральний образ Великої Матері, що зумовлений тут універсальністю жіночого архетипу в українській психіці загалом.

3. Обґрунтована специфіка стильової домінанти у творчості І. Ірлявського, що включає в себе елементи символізму (яскрава колористика, сакральне значення явищ природи, філософське переосмислення людської долі як зміни річних циклів), проте визначальним у поетичній системі автора є неоромантизм як стильовий напрям доби, що значною мірою окреслює стихію національних почувань у художньому доробку митця. Поетизація історичного минулого України, потяг до свободи, героїзм стають концептуальною основою його лірики.

4. Зіставлення форм вираження авторської свідомості в націософській ліриці І. Ірлявського та поетів-«пражан» засвідчує спільність мотивів у творчості цих митців. Ліричний герой шукає шляхи розкриття національного потенціалу в історичному минулому. Авторські рефлексії щодо ідеалу української людини охоплюють ціннісно-емоційні орієнтири національного характеру.

Пророче служіння у творчості поетів «празької школи» включає в себе два аспекти діяльності: Божий обранець покликаний на боротьбу проти всього світу, від його духовної та моральної міцності залежить колективно-національна психосфера, крім того, пророк – це й носій Слова, в якому зосереджена могутність духовних

апологій народу. Взаємозалежність цих тверджень ставить знак рівності між поняттями *пророк* і *поет*.

Пророк мусить повести за собою націю, а поет – передати Слово-заповіт, Слово-пам'ять нащадкам.

5. Простежено зростання поетичної майстерності І. Ірлявського у збірках «Моя весна» та «Вересень». Автор виходить на новий рівень узагальнень, розширює сферу осмислення життя. Двопланове зображення поетом людського існування в цих книгах дозволяє відтворити образ універсального світопорядку, продиктованого законами природи, та індивідуальний, зумовлений суб'єктивним пізнанням окремої особистості.

У збірці «Моя весна» І. Ірлявського вперше з'являються й мотиви інтимної лірики, які тісно переплітаються з національними, а ліричний суб'єкт в поемі «Вересень» відображає дійсність крізь призму світоглядних інтенцій представника молоді інтелігенції Закарпаття 30–40-х років ХХ ст.

Розкрито інтелектуально-духовне світобачення І. Ірлявського в останній збірці «Брості», спрямоване на інтерпретацію візії України як нової реальності українського буття. Найбільшого резонансу тут досягає категорія чину як цілеспрямована дія у відновленні України Соборної. Категорія чину, осмислена у творчості українських націоналістів, суб'єктивована тут до рівня метаконцепту.

Отже, творча особа, що зреалізована в усій поетичній спадщині Івана Ірлявського, цілком вписується в параметри художніх вимірів «празької школи» і репрезентує його як поета з власним світобаченням, крайовим колоритом.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Збірка Івана Ірлявського «Голос Срібної Землі» у світлі психобіографізму // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. – Вип. 27. – 2012. – С. 104–108.

2. Двадцять друга весна Івана Ірлявського (віталістичні візії поета у збірці «Моя весна») // Наукові записки. – Випуск 124. – Серія: Філологічні науки (літературознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. – С. 184–192.

3. Етноміфологеми моря та сонця як складові поняття долі у творчості Івана Ірлявського // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства (Збірник наукових праць). – Випуск 18. – Ужгород, 2013. – С. 134–137.

4. Поетичний календар людського життя в збірці Івана Ірлявського «Моя весна» // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. – Вип. 29. – 2013. – С. 227–231.

5. Образ дому у творчості І. Ірлявського і Т. Шевченка // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. – 2014. – Вип. 1. – С. 276–280.

6. Візія дитинства у збірці Івана Ірлявського «Вересень» // Язык и культура : [Научный интернет журнал Центра исследования лингвокультурологии и переводоведения Философского факультета Прешовского университета в Прешове]

/ [Електронне видання]. – № 16 – 2013. – Режим доступу до журн. : http://www.ff.unipo.sk/jak/rus/cislo16_r.html.

АНОТАЦІЇ

Шимоняк К. Б. Лірика Івана Ірлявського в контексті поезії «празької школи». – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.01 – українська література. – Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, 2016.

У дисертації автор з'ясовує специфіку світотексту Івана Ірлявського як естетичного віддзеркалення психіки закарпатського поета. Лірика автора вимагає аналітичного вивчення з позицій етнопсихології, художньої інтерпретації міфологічних та фольклорних джерел, що поєднуються з екзистенційним осмисленням онтологічної проблематики. Ці прикмети творчого почерку митця, що також не були ще предметом спеціальних досліджень, дозволять ближче підійти до визначення особливостей поезики та стилю творчої спадщини І. Ірлявського, з'ясувати питання про новаторські пошуки митця в загальноукраїнському контексті. В основу розгляду лірики автора покладено біографічний принцип аналізу та дослідження проблематики й поезики творів.

Уперше комплексно проаналізовано особливості історіософського світобачення, властивого І. Ірлявському та іншим поетам-«пражанам», відображеного в їхніх творах, з'ясовано історичні та художні детермінанти формування й реалізації цієї концепції.

Ключові слова: лірика, архетип, міфологема, символ, доля, дорога, час, поетичний календар, візія, чин.

Шимоняк К. Б. Лирика Ивана Ирлявского в контексте поэзии «празжской школы». – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.01 – украинская литература. – Киевский университет имени Бориса Гринченко, Киев, 2016.

Исследование посвящено изучению творчества Ивана Ирлявского в контексте поэзии «празжской школы». Лирика автора требует аналитического изучения с позиций этнопсихологии, художественной интерпретации мифологических и фольклорных источников, сочетающихся с экзистенциальным осмыслением онтологической проблематики. Эти приметы творческого почерка художника, что также не были еще предметом специальных исследований, позволят ближе подойти к определению особенностей поэтики и стиля творческого наследия И. Ирлявского, поставит вопрос о новаторских поисках автора в общеукраинском контексте. В основу исследования лирики автора положено биографический принцип анализа и исследования проблематики и поэтики произведений в свете психоанализа.

Ключевые слова: лирика, архетип, мифологема, символ, судьба, дорога, время, поэтический календарь, образ, чин.

K. Shimonyak. Ivan Irliavski's Lyrics in the context of the «Prague school» poetry. – As a manuscript.

Thesis for the Degree in Philology in Specialty 10.01.01 – Ukrainian literature. – Kyiv University named after Boris Hrinchenko, Kiev, 2016.

In the thesis the author explains the specifics of Ivan Irliavskyi's text as an aesthetic reflection of the psyche of the Transcarpathian poet-fighter. The artist's lyrics requires analytic scrutiny from the standpoint of ethnic psychology, and artistic interpretation of the mythological and folklore sources, which are combined with the understanding of the existential ontological perspective. These signs of the artist's creative handwriting, have not yet been the subject of special studies, will allow to approach closer to the definition of the features of poetics and style of the Irliavskyi's creative heritage, to clarify the issue of the artist's innovative search in the all-Ukrainian context. The principle of the biographical analysis and the studies of the problems and poetics of works provides the basis for the consideration of the author's lyrics.

The thesis research justifies the specificity of stylistic dominant in the I. Irliavskyi's works that includes elements of symbolism (bright colors, sacred significance of the phenomena of nature, philosophical rethinking of human destiny as the change of annual cycles), however, the determining factor in the author's poetic system is the neo-romanticism as the style of the epoch that largely determines the nature of national sentiment in the artistic heritage of the poet. Poesy of the historical past of Ukraine, the desire for freedom, heroism become the conceptual basis for his lyrics.

The first attempt of complex analysis of ideology and the evolution of the Ivan Irliavskyi's views that were influenced by patriotic intellectuals of Transcarpathia and the whole Ukraine, is made. The search for national identity was reflected in the system of artistic system of the artist's poetry collections. In the books "The Voice of the Silver Land", "My spring", "September", "Brosti" the lyrical hero seeks the ways to reveal national capacities in the historical past. The author's reflections about the ideal of the Ukrainian people embrace the value-emotional grasp of the national character.

The thesis analyzes the features of historiosophic world outlook inherent in I. Irliavskyi and other poets-the "praguers", as reflected in their works, clarifies the artistic and historical determinants of this concept formation and implementation.

The achieved results (comprehension of the stylistic features, the key images of the artist's poetic world and their connection with the historical and literary context of the epoch) enable to determine the place of I. Irliavskyi in the Ukrainian literary process of writing at the times of interwar twenties.

Common themes, motifs and images allow us to speak about organic joining of the Ivan Irliavskyi's creative legacy in the context of the "Prague school" lyrics.

Keywords: lyrics, archetype, myth, symbol, destiny, road, time, a poetic calendar, vision, official.